

УДК 330.341:338.43

DOI: 10.31891/2307-5740-2019-276-6-110-113

ЛЯШУК К. П.

Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут

МОДЕЛІ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

У статті досліджені основні світові моделі корпоративної соціальної відповідальності, виокремлено їх загальні риси і характеристики, охарактеризовано особливості формування української моделі корпоративної соціальної відповідальності, визначено основні напрями та ключові аспекти впровадження корпоративної соціальної відповідальності в бізнес-практики України.

Ключові слова: соціальна відповідальність, корпоративна соціальна відповідальність, модель корпоративної соціальної відповідальності.

LYASHUK K.

Khmelnyskyi Cooperative Trade and Economic Institute

MODELS OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY

In today's business environment, corporate social responsibility (CSR) practices are becoming increasingly popular in Ukraine. And while it is already well-established that this type of activity is purely voluntary, more and more companies consider it appropriate to introduce such practices into their activities. The article highlights the basic and alternative concepts of corporate social responsibility. The analysis of the main current global models of corporate social responsibility, their characteristic features are determined. The basic prerequisites for the national model emergence of the corporate social responsibility are considered, the main problems of its formation at the present stage of development are determined. The most widespread current existing practices of introduction of corporate social responsibility by developed national companies are characterized and the directions of its realization by private and state companies are defined. The authors of the article focus on the main inhibitory processes of development and implementation of corporate social responsibility, identify the main aspects of increasing the interest of national companies in the development of CSR and basic incentives for its implementation. The research shows that corporate social responsibility should gradually become a new business philosophy, according to which companies are oriented not only to the profit but also to the achievement of public goods and to support environmental sustainability. At the moment, the national CSR model has not yet been fully formed, and it should be seen as a synthesized model built on existing world models, but with specific features of the "mountain" initiatives specific to the post-Soviet countries only.

Keywords: social responsibility, corporate social responsibility, model of corporate social responsibility.

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку підприємництва в Україні все більшої популярності набуває запровадження практик корпоративної соціальної відповідальності (КСВ). І хоча вже достеменно визначено, що даний вид діяльності несе суто добровільний характер, все більше підприємств вважають доцільним запроваджувати такі практики у свою діяльність. В Україні ці процеси є відносно новими, і на даний час ще не вироблено загальноприйнятих механізмів запровадження КСВ в діяльність підприємств, також не визначено оптимальної моделі соціальної відповідальності бізнесу для нашої держави. Саме такий стан зумовлює потребу в дослідженні основних світових моделей КСВ, визначенні їх характеристик та основних рис для подальшої адаптації в ринок України.

Аналіз останніх джерел. Поняття соціальної відповідальності та її основних концептуальних засад досліджували такі видатні зарубіжні та вітчизняні науковці: М. Фрідман, Г. Боуен, К. Девіс, А. Керолл. Вивченням світових моделей соціальної відповідальності займалися такі науковці, як С. Вартік, Ф. Кохрен, К. Дейвіс, М. Крамер, М. Портер та багато інших. Не зважаючи на широке коло наукових досліджень, надзвичайно важливо вивчити та врахувати ті оптимальні фактори, які дали б можливість прогресивного розвитку соціальної відповідальності та побудови оптимальної моделі КСВ для нашої держави.

Метою дослідження є вивчення основних моделей корпоративної соціальної відповідальності, розкриття їх основних характеристик, визначення відмінних особливостей і оптимальних рис, що можуть бути адаптовані в українське бізнес-середовище.

Виклад основного матеріалу. Згідно зі Стандартом ISO-26000 «Керівництво з соціальної відповідальності» соціальна відповідальність – це відповідальність організації за вплив її рішень і діяльності на суспільство і довкілля через прозору і етичну поведінку, яка сприяє сталому розвитку, здоров'ю і добробуту суспільства; враховує очікування зацікавлених сторін; відповідає чинному законодавству і узгоджується з міжнародними нормами поведінки; інтегрована у діяльність всієї організації і реалізується нею на практиці взаємовідносин [1].

Аналіз світової літератури, що вивчає проблеми соціальної відповідальності бізнесу (корпоративної соціальної відповідальності) і суспільства дає можливість виділити такі основні концепції соціальної відповідальності, які історично формувалися в період з 50-х років минулого століття [2, 3]:

1. Корпоративна соціальна відповідальність (Corporate social responsibility).
2. Корпоративна соціальна стійкість (Corporate social responsiveness).
3. Корпоративна соціальна діяльність (Corporate social performance).
4. Менеджмент зацікавлених сторін (Stakeholder management).
5. Корпоративне громадянство (Corporate citizenship).

6. Корпоративний сталий розвиток (Corporate sustainability).

7. Універсальна концепція соціальної корпоративної відповідальності.

На основі базових теоретичних засад основних концепцій корпоративної соціальної відповідальності, зважаючи на культурні, історичні, політичні та соціальні особливості розвитку різних країн, в сучасному світовому бізнес-середовищі склалось декілька основних моделей корпоративної соціальної відповідальності, що дозволяють практично реалізовувати принципи КСВ бізнесу [4, с. 116]. Найбільш поширеними у світі є такі форми моделей КСВ: американська, континентальна (європейська), азійська. Кожна з цих моделей має свої характерні особливості. Характеристики основних моделей КСВ наведено у таблиці 2.

Таблиця 2

Характеристика моделей КСВ

№	Модель	Характеристика	Країна	Основні представники
1	Американська	Добровільні ініціативи корпоративної соціальної відповідальності. Фінансування різних проектів, благодійність, меценатство, спонсорство, мінімальне втручання держави, звільнення від податків учасників програм КСВ	США	Microsoft Corporation, Google, BMW
2	Загальноєвропейська	Програми КСВ компаній тісно пов'язані з досягненням їх бізнес-цілей, всі ініціативи КСВ направлені на підвищення прибутку; розвиток науки, освіти і технологій, розвиток персоналу, природоохоронна діяльність, приведення до світових галузевих стандартів	Великобританія	Centrica, Nestle, UniCredit
2.1	Скандинавська	Соціальний захист – законодавчо-закріплена норма. Держава бере на себе функції перерозподілу соціальних благ від найбільш забезпечених до найбільш нужденних і незахищених	Данія, Швеція, Фінляндія	H and M, Ikea, Lego
2.2	Континентальна	Жорсткий зв'язок між рівнями соціального захисту і тривалістю професійної діяльності. Принципи актуарної справедливості – величина соціальної виплати залежить від величини страхового внеску. Основа моделі – соціальне страхування за рахунок внесків роботодавців	Німеччина	Bosh, Adidas
2.3	Південноєвропейська	Перехідна модель. Низький рівень соціального захисту, що зводиться до піклування рідних та сім'ї. Соціальна політика носить пасивний характер.	Італія, Іспанія, Греція, Португалія	Chupa Chups
2.4	Британська (англосаксонська, модель Беверіджа)	Активна участь держави в ініціативах і програмах КСВ. Створення державно-приватних партнерів в освітньому просторі, спільне фінансування проектів, надання податкових пільг. Універсальна система соціального захисту – розповсюдження її на всіх, хто потребує допомоги.	Великобританія, Ірландія	
3	Японська (азійська)	Орієнована на внутрішнє середовище, підтримку і розвиток персоналу, систему «довічного найму», ініціативи корпоративної соціальної відповідальності не закріплено законодавчо, керуються суспільними інтересами	Японія, Південна Корея, Китай	Sony, Canon

Складено автором на основі [5, с. 11, 6 с. 38]

Україна є однією з тих країн, які здобули незалежність одночасно з розпадом Радянського союзу і входить до складу так званих «пострадянських країн», модель КСВ яких сформувалась на основі спадщини соціалістичних підприємств, які мали у своїй підпорядкованості такі соціально-спрямовані підрозділи, як дитячі садочки, літні табори відпочинку та оздоровчі пансіонати, власні відомчі лікарні, будинки культури, кінотеатри, спортивні школи, клуби і т. д. В умовах діючої на той час економічної системи, соціальна відповідальність підприємств не розглядалася як окремий особливий вид діяльності, КСВ була державно закріпленою формою активності виробничого сектора [7]. На державному рівні були закріплені соціальні ініціативи, які мали покращувати рівень соціальної відповідальності підприємств.

За останні десятиріччя підприємства відмовились від таких економічних «тягарів», які не приносять прибутку, проте вимагають додаткових впливових фінансових вливань. Тому вектор розвитку КСВ в нашій державі спочатку був розвернутий в сторону відмови від соціальних об'єктів на користь максимізації прибутків. Проте, приєднання України до Глобального договору, визначення Цілей сталого розвитку, а також процеси європейської інтеграції, що панують у суспільстві, створили передумови добровільного повернення до відродження традицій соціальної відповідальності: розвитку соціальної інфраструктури підприємств, появи спеціальних соціальних програм, екологічних програм, активної участі бізнесу у благодійних заходах та акціях.

Оптимальна модель КСВ для України ще не сформувалась остаточно і знаходиться в стадії свого розвитку. Український бізнес зіткнувся з новими для нього проблемами – дотримання міжнародних вимог етики бізнесу, жорсткий екологічний аудит, необхідність нести певні додаткові соціальні зобов'язання [8]. На відміну від американської чи європейської моделей роль держави у розвитку соціальної складової бізнесу є досить високою. Участь і внесок бізнесу в соціальний розвиток держави і суспільства залишається

поки на рівні примусу з боку держави. Впровадження практики КСВ в нашій державі здійснюється здебільшого за рахунок діяльності та участі у проєктах філій міжнародних компаній та найбільших вітчизняних підприємств. Більшість організацій нашої держави лише формально декларують впровадження КСВ, а самі практики носять хаотичний несистемний характер.

В Україні найпоширеніші практики впровадження КСВ у компаніях реалізуються у таких напрямках:

- трудові відносини (підвищення заробітної плати, виплата додаткових премій, надання працівникам гнучкого графіка роботи, реалізація програм з підвищення професійного зростання і кваліфікації);
- екологічна відповідальність (енергозберігаючі технології, програми сортування сміття, утилізація і вторинна переробка сміття);
- відносини зі споживачами (підвищення якості реалізованих продуктів, надання достовірної і правдивої інформації, чесна реклама, проведення тренінгів для персоналу з питань якісного обслуговування споживачів, розробка систем управління скаргами та «гарячих ліній» (контакт-центрів);
- розвиток регіонів (виділення коштів на благодійність, допомога щодо благоустрою території);
- антикорупційні практики (відмова від хабарів, програми виявлення хабарників) [8].

У 2018 р. втретє, на замовлення Центру «Розвиток КСВ» в рамках проєкту «Розбудова потенціалу Національного контактного пункту з відповідальної бізнес-поведінки» за підтримки Посольства Королівства Нідерландів в Україні, було проведено опитування серед 400 респондентів. Найпоширенішими напрямками реалізації КСВ в нашій державі визначені такі: політика розвитку та поліпшення умов персоналу – 76 %, благодійна допомога – 51 %, допомога воїнам АТО – 30 %. Проте державні та приватні компанії по різному розуміють і вбачають основні напрями реалізації КСВ (табл. 3).

Таблиця 3

Напрями реалізації КСВ в Україні

Державні компанії	Приватні компанії
Розвиток і поліпшення умов персоналу	Розвиток і поліпшення умов персоналу
Здійснення екологічних проєктів	Благодійна допомога
Боротьба з корупцією	Допомога воїнам АТО
Захист і підтримка споживачів	Захист і підтримка споживачів

Складено автором на основі [9]

Процес запровадження і побудови КСВ в Україні є досить зтяжним і основними причинами гальмівних процесів впровадження КСВ в Україні можна виділити такі: брак коштів (37 %), нестабільна політична ситуація в країні (48%), недостатнє законодавче забезпечення з питань КСВ (46%), податковий тиск (32%), відсутність механізмів впровадження КСВ та недостатність власного досвіду (29%), недостатність дій держави у встановленні інституту соціального партнерства (20,8%), викривлене розуміння КСВ як PR або процесу приховування прибутку [9]. Для того, щоб покращити рівень зацікавленості бізнесу у впровадженні КСВ, на нашу думку, політика КСВ має бути спрямована у трьох ключових аспектах:

- 1) розвиток і поліпшення умов персоналу (наслідування рис японської моделі),
- 2) інвестиції в розвиток регіону (наслідування рис європейської моделі),
- 3) підтримка споживачів (наслідування рис американської моделі).

За результатами дослідження «Розвиток КСВ в Україні: 2010–2018» ключовими стимулами впровадження КСВ на теренах нашої держави могли б стати пільгове оподаткування (62,5 %), зменшення адміністративного тиску (38 %), наявність програм розвитку регіону (кожна четверта компанія), розробка нормативно-правової бази, освітні курси КСВ, активна участь бізнес-асоціацій в популяризації КСВ.

Корпоративна соціальна відповідальність поступово повинна стати новою філософією бізнесу, відповідно до якої компанії орієнтуються у своїй діяльності не лише на отримання прибутків, але й також на досягнення суспільних благ і на підтримку екологічної стабільності.

Висновки. Проаналізувавши основні дослідження в даній темі, ми можемо стверджувати, що модель КСВ України на сучасному етапі ще остаточно не сформувалася, її варто сприймати як синтезовану модель, побудовану на основі існуючих світових моделей, проте зі специфічними, притаманними лише країнам пострадянського простору рисами очікування ініціатив з «гори». Перспективним напрямками подальших досліджень ми вбачаємо розробку рекомендації щодо побудови вітчизняної моделі корпоративної соціальної відповідальності.

Література

1. Керівництво соціальною відповідальністю : Міжнародний стандарт ISO 26000:2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://csm.kiev.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=633%253A1-iso-26000-&catid=41%253A2009-10-16-12-08-07&lang=uk
2. Соціальна відповідальність : навч. пос. / [О.Є. Кузьмін, О.В. Пирог, Л.І. Чернобай, С.Б. Романишин, Н.О. Вацік]. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2016. – 328 с.
3. Благов Ю.Е. Генезис концепции корпоративной социальной ответственности [Електронний ресурс] / Ю.Е. Благов // Вестник Санкт-Петербургского университета. Менеджмент. – 2006. – № 2. – Режим доступу : <https://cyberleninka.ru/article/n/genezis-kontseptsi-i-korporativnoy-sotsialnoy-otvetstvennosti-2/viewer>
4. Мурашко М.І. Концептуальні основи соціальної відповідальності бізнесу в Україні [Електронний ресурс] / М.І. Мурашко // Демографія та соціальна економіка. – 2009. – № 2. – С. 114–122. – Режим доступу : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/9099/11-Myrashko.pdf?sequence=1>

5. Ворончак І.О. Європейська модель соціальної відповідальності бізнесу: особливості, тенденції розвитку та перспективи для України [Електронний ресурс] / І.О. Ворончак // Інтелект XXI. – 2019. – № 2. – С. 9–14. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/int_XXI_2019_2_3.
6. Кузнецова Н.В. Модели корпоративной социальной ответственности / Н.В. Кузнецова, Е.В. Маслова // Вестник Томского государственного университета. Экономика. – 2013. – № 4 (24). – С. 22–36.
7. Градиук Н.М. Сучасні моделі соціальної відповідальності підприємств [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/22_PNR_2011/Economics/10_90610.doc.htm.
8. Бобко Л.О. Корпоративна соціальна відповідальність: сучасний стан розвитку в Україні / Л.О. Бобко // Економіка. Управління. Інновації. Серія: Економічні науки. – 2016. – № 2.
9. Розвиток КСВ в Україні: 2010–2018 [Електронний ресурс] / укладачі : Зінченко А., Саприкіна М. – К. : Видавництво «Юстон», 2017. – 52 с. – Режим доступу : http://csr-ua.info/csr-ukraine/wp-content/uploads/2018/10/CSR_2017_research-1.pdf

References

1. Kerivnystvo sotsialnoiu vidpovidalnistiu : Mizhnarodnyi standart ISO 26000:2010. URL : http://csm.kiev.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=633%253A1-iso-26000-&catid=41%253A2009-10-16-12-08-07&lang=uk
2. Sotsialna vidpovidalnist : navch. pos. / O.Ie. Kuzmin, O.V. Pyroh, L.I. Chernobai, S.B. Romanyshyn, N.O. Vatsyk. – Lviv : Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki, 2016. – 328 s.
3. Blagov Yu.E. Genezis koncepcii korporativnoj socialnoj otvetstvennosti / Yu.E. Blagov // Vestnik Sankt-Peterburgskogo universiteta. Menedzhment. – 2006. – № 2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/genezis-kontseptsii-korporativnoy-sotsialnoy-otvetstvennosti-2/viewer>
4. Murashko M.I. Kontseptualni osnovy sotsialnoi vidpovidalnosti biznesu v Ukraini / M.I. Murashko // Demohrafiia ta sotsialna ekonomika. – 2009. – № 2. – С. 114–122. – URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/9099/11-Myrashko.pdf?sequence=1>
5. Voronchak I.O. Yevropeiska model sotsialnoi vidpovidalnosti biznesu: osoblyvosti, tendentsii rozvytku ta perspektivyv dlia Ukrainy / I.O. Voronchak // Інтелект XXI. – 2019. – № 2. – С. 9–14. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/int_XXI_2019_2_3.
6. Kuznecova N.V. Modeli korporativnoj socialnoj otvetstvennosti / N.V. Kuznecova, E.V. Maslova // Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta. Ekonomika. – 2013. – № 4 (24). – С. 22–36.
7. Hradiuk N.M. Suchasni modeli sotsialnoi vidpovidalnosti pidpriemstv. URL: http://www.rusnauka.com/22_PNR_2011/Economics/10_90610.doc.htm.
8. Bobko L.O. Korporativna sotsialna vidpovidalnist: suchasnyi stan rozvytku v Ukraini / L.O. Bobko // Ekonomika. Upravlinnia. Innovatsii. Seriya: Ekonomichni nauky. – 2016. – № 2.
9. Rozvytok KSV v Ukraini: 2010–2018 / ukladachi : Zinchenko A., Saprykina M. – K. : Vydavnytstvo «Iuston», 2017. – 52 s. – URL: http://csr-ua.info/csr-ukraine/wp-content/uploads/2018/10/CSR_2017_research-1.pdf

Рецензія/Peer review : 24.10.2019

Надрукована/Printed : 03.01.2020
Рецензент: д. е. н., проф. Карпенко Л. М.